

Het leven van een 'gewone' middeleeuwer

Waarom komt de gewone middeleeuwer, de boer, burger, de edelman en de geestelijke, zo moeizaam tot leven? Anders gezegd, waarom worden ze zelden mannen of vrouwen van vlees en bloed? Ger Harmsen – de oudjes onder ons kennen hem nog van *Inleiding tot de geschiedenis* – leerde het ons al: middeleeuwse bronnen werden geschreven door geestelijken en van gewone mensenzaken en -gedachten is in hun geschriften vaak weinig te merken. Het is kerk en geloof wat de klok slaat. Dan zijn er nog de kronieken waarin de leden van adellijke geslachten de meest heldhaftige zaken krijgen toegeschreven en hun familiegeschiedenis het liefst wordt teruggevoerd tot Caesar of, nog beter, Alexander de Grote. Maar een blos op de wangen krijgen die Dirken, Gerards en Otto's daarmee zelden. Laat staan dat we ermee begrijpen wat hen als individu bewoog. En dat gebeurt ook niet als we de overgeleverde rekeningen, verdragen en contracten uit die tijd raadplegen. Natuurlijk, generalisaties over 'de' middeleeuwer zijn met deze bronnen zeker te maken, maar een persoonlijk verhaal over 'een' middeleeuwer, zeg een biografie, levert het niet op. Daarom is het zo razend knap wat Frits van Oostrom over Jan van Brederode geschreven heeft. Zijn boek, winnaar van de Libris Geschiedenis Prijs 2018, leest als een spannend detectiveverhaal dat én het dramatische verhaal vertelt van een onstuimig ridderlijk leven én op een weergaloze wijze de zoektocht naar de feiten van Van Brederodes leven vastlegt. Maar – en hij is de eerste om dat toe te geven – ook Van Oostrom is niet in staat de binnenkant van

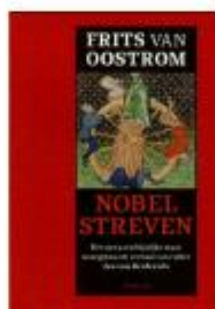
zijn hoofdfiguur in te vullen. Over de buitenkant, de daden van Van Brederode, kan hij echter meeslepend vertellen.

Als Jan van Brederode in 1372 geboren wordt, behoort hij tot een der aanzienlijkste en vermogendste Hollandse adellijke geslachten. Met één smetje: de afkomst is niet geheel zuiver. Maar de Brederodes verkeren wel in de directe omgeving van het Binnenhof en dat maakt veel goed. Zo trekt Van Brederode tot twee maal toe met een Hollandse legermacht aan de andere kant van de Zuiderzee ten strijde tegen de Friezen: eerst bij Kuinre en later bij Stavoren. Ook is hij, getuige de vele oorkondes die hij mede gezegeld heeft, aanwezig bij talloze door de Hollandse graaf gesloten overeenkomsten. Zijn huwelijk met Johanna van Abcoude, dochter uit een ander aanzienlijk geslacht, brengt hem en zijn familie echter niet waarop gehoopt was: nageslacht en vermogen. Het met zijn schoonvader gesloten huwelijkscontract blijkt in plaats van een levensverzekering een woekerpolis te zijn en Van Brederode moet steeds meer van zijn bezittingen bezwaren of verkopen. Of deze zorgen hem hebben doen besluiten naar Ierland op bedevaart te gaan, is een vraag waarbij Van Oostrom over het antwoord alleen maar kan speculeren.

Als bij terugkeer zwangerschap bij zijn vrouw nog steeds uitblijft en een van zijn broers in de strijd tegen Jan van Arkel gevangen wordt genomen, nemen de problemen steeds verder toe en is het losgeld niet te betalen. Waarschijnlijk om een einde te maken aan de belasting van de familie met in ieder geval zijn schulden, treden hij en zijn vrouw toe tot een kloosterorde. Hij in een kartuizerklooster in de omgeving van Brussel, zij in dat van de dominicanessen in Wijk bij Duurstede. In het klooster neemt Van Brederode de vertaling ter hand

van *Somme le Roi*, en het resultaat, *Des coninx summe*, is volgens Van Oostrom een parel in de Middelnederlandse literatuur. Maar het werk zal hij niet afmaken, want als zijn inhalige schoonvader Jan van Abcoude komt te overlijden, lijken de financiële zorgen verdwenen en besluit Van Brederode uit te treden. Dit veroorzaakt een groot schandaal. Helemaal als hij ook nog probeert zijn vrouw uit haar klooster te ontvoeren. De zorgen worden groter: hij wordt gevangengezet en hij kan fluiten naar de erfenis van zijn vrouw, want de bisschop van Utrecht begunstigt een neef van zijn vrouw. De zaak wordt onderwerp van gesprek in Rome, en aan de Sorbonne in Parijs buigen de hoogste rechtsgeleerden zich over de kwestie. Tot overmaat van ramp raakt hij ook de steun van de Hollandse graaf kwijt. Ten einde raad verhuurt Van Brederode zich aan de Franse koning in diens strijd tegen zijn Engelse collega in de Honderdjarige Oorlog. Die beslissing wordt hem noodlottig. Op 25 oktober 1415 sneuvelt hij bij Azincourt. Een ridderleven is hiermee ontrafeld. Ondanks het ontbreken van Van Brederodes stem in dit verhaal, hoewel hij tussen de regels in *Des coninx summe* wel van zich laat horen, hebben we door Van Oostrom toch een beeld gekregen van de persoon en daarmee ook, pars pro toto, van de andere leden van zijn stand. Want het adellijke doen en laten in de middeleeuwen staat volledig in het teken van het familiebelang. Huwelijk en partnerkeuze worden erdoor bepaald en als Walraven van Brederode in gevangenschap raakt, is Van Brederode vervolgens jarenlang in de weer om het losgeld bij elkaar te krijgen. Alles draait om familiestatus en -bezit. Een last die Van Brederode uiteindelijk te zwaar is geworden. Maar wat heeft zijn levensverhaal een prachtig boek opgeleverd!

Hans Pols



Nobel Streven. Het onwaarschijnlijke maar waargebeurde verhaal van ridder Jan van Brederode. *Frits van Oostrom* (Prometheus, Amsterdam 2017), 383 blz., € 24,99